

Nr 407.

Av herr **Andersson, Elon, m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändringar i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 245 föreslås mycket betydelsefulla ändringar i vattenlagen.

1 kap. 14 § vattenlagen, som infördes genom lag den 20 april 1945, medger expropriation av vattenkraften i ett strömfall under följande förutsättningar:

- 1) Strömfallet måste vara obebyggt.
- 2) Att strömfallet bebygges måste finnas erforderligt från allmän synpunkt för planmässigt utnyttjande av tillgänglig vattenkraft.
- 3) Det får ej kunna antagas att den, som råder över vattenkraften i strömfallet, kommer att själv utan avsevärt dröjsmål utnyttja det på ändamålsenligt sätt.
- 4) Den som vill exproprieras ett strömfall skall vara beredd att utan uppskov utnyttja det. Han skall därför inom ett år sedan Konungen givit tillstånd till expropriationen söka medgivande hos vattendomstolen att bebygga fallet. Underlåter han detta eller får han ej medgivande att bygga, förfaller rätten till expropriation, och frågan om expropriation kan därefter ej tagas upp under en tioårsperiod.

I propositionen föreslås att dessa villkor skola ersättas av följande två förutsättningar för expropriation av strömfall:

1) Strömfallet får ej vara »på ändamålsenligt sätt utnyttjat». Under expropriationsrätten föras därigenom även vissa bebyggda strömfall. Om ett strömfall är ändamålsenligt utnyttjat prövas av administrativ myndighet, nämligen av Kungl. Maj:t i statsrådet. Några fasta linjer för denna prövning ges icke, utan prövningen skall tydligen ske efter mycket allmänna grundsatser. »Med att ett strömfall är ändamålsenligt utnyttjat», säges det sålunda i propositionen (s. 80) »synes i detta sammanhang böra förstås att den utbyggnadsenhet, vilken bedömes såsom tekniskt ekonomisk mest lämplig, är såsom helhet ändamålsenligt tillgodogjord».

2) Det måste från allmän synpunkt för tillgodoseende av kraftförsörjningens planmässiga utveckling finnas nödigt att strömfallet tages i anspråk. Formuleringen av detta villkor innebär ett vidgande av expropriationsrätten. Vad man nu vill underlätta genom expropriation är s. k. långsiktsplanering.

»Vid långsiktsplaneringen lägges ej huvudvikten vid de enskilda fallen, utan den tager främst syfte på sådana mera allmänna frågor som koncentreringsplanering av kraftanläggningar och regleringar till olika vattensystem, huru stamlinjerna för kraftens överförande skola anordnas o. d.» (propositionen s. 74). Det är i full enlighet med detta syfte som propositionen icke såsom den gällande rätten uppställer någon regel att det för att möjlighet till expropriation skall föreligga måste antagas att den som råder över strömfallet icke utan avsevärt dröjsmål kommer att själv på ändamålsenligt sätt utnyttja det. Det är på grund av sitt syfte att gynna långsiktsplanering som propositionen ej heller uppställer något villkor att den som exproprierar skall inom viss kort tid själv utnyttja strömfallet. Tvärtom möjliggöra propositionens regler, att staten, en kommun eller ett enskilt företag förvärvar vattenkraft så att säga på lager, för användning kanske först efter decennier (jfr propositionen s. 74, där det säges att förtidsplanering ofta kan avse flera decennier framåt).

Införandet av en expropriationsrätt enligt ovan angivna linjer torde komma att medföra en betydande osäkerhet beträffande dispositionsrätten till både bebyggd och obebyggd vattenkraft. Den, som äger ett strömfall, vilket han planerar att bygga ut, kan aldrig vara säker att icke ett annat intresse — t. ex. statens — kommer att göra expropriationsrätt gällande. Motiveringen därför kan vara att strömfallet i en rätt avlägsen framtid behöves för en utbyggnad av det andra intressets kraftverk. Även den som äger ett bebyggt strömfall kan icke alltid vara säker på att icke ett annat intresse kommer att expropriationsvägen söka taga från honom hans fall. Att expropriation på lager blir tillåten kan komma att verka som en hämsko på strävandena att utnyttja vattenkraften. De olägenheter, som lagstiftningen alltså kan komma att medföra, äro enligt vår uppfattning större än de fördelar, som lagen medför. I den mån de nya bestämmelsernas fördelar skulle bestå i ett motverkande av spekulationstendensen på vattenkraft, torde kunna anmärkas att redan den gällande lagstiftningen bereder möjlighet att motverka spekulationen. Den gällande lagstiftningen ställer överlåtelse av strömfall under stark kontroll, den ger möjligheter att ställa villkor för transitering av elektrisk kraft så att prisuppdrivande och med en planmässig kraftförsörjning icke förenliga köp av outbyggda strömfall motverkas, och den ger regler om skyldighet för innehavare av koncessionerad starkströmsanläggning att underkasta sig prisreglering i fråga om ström som han tillhandahåller åt allmänheten.

I samband med de nya expropriationsrättsliga reglerna i förslaget till ändrad lydelse av vissa stadganden i vattenlagen stå ändrade bestämmelser i fråga om sättet för erläggande av det pris, som skall betalas för kraften.

Enligt gällande rätt skall vid lösen av strömfall enligt 1 kap. 14 § vatten-

lagen ersättning utgå medelst kraftöverföring, i den mån fastighet, till vilken vattenkraften hört, kan anses hava behov av kraft eller så kan vara fallet med anläggning eller ort, till vilken ersättningstagaren är berättigad att överföra visst kraftbelopp, som tillerkännes honom. Enligt de nya bestämmelserna skola dessa regler gälla endast i den mån ersättningsfrågan avgöres i samband med att medgivande lämnas till fallets bebyggande. Detta blir icke händelsen, om fallet utnyttjas först efter fem år sedan Konungen givit tillstånd till expropriationen och den ersättningsskyldige icke går med på att frågan om ersättningsbestämmande först senare tages upp. Under det att alltså enligt den gällande rätten den, som innehar ett strömfall som exproprieras, alltid får rätt till ersättningskraft, varigenom han icke behöver befara att t. ex. en industri, som han driver, kommer att gå förlustig kraft, måste han nu nöja sig med att få taga emot ersättningen i penningar. Sedan måste han till ett pris, över vilket han icke kan bestämma, köpa kraften, detta kanske av det monopolistiska företaget, som exproprierat kraften från honom. Icke heller detta är tillfredsställande. Vattenlagen i sin hittillsvarande lydelse har sökt att skydda den bygd, som måste avstå vattenkraft, från att därigenom gå förlustig möjlighet att erhålla kraft på villkor som utesluta prisstegring på spekulativ eller monopolistisk grund. Från denna sunda princip vill man nu vika. Det är därvid att märka att frågan om ersättningen skall utgå i ersättningskraft eller i penningar icke står annat än i lösligt samband med frågan om långsiktsplanering. Ett företag, som erhåller rätt till expropriation i och för långsiktsplanering, kan lika väl planera stamlinjer och kraftkoncentrationer, om företaget skall utge ersättningen för det exproprierade fallet i ersättningskraft, som om företaget skall erlagga ersättningen i penningar. Av hänsyn till möjligheten att långsiktsplanera vattenkraftsförsörjning finnes det därför icke skäl att vägra exproprianten att erhålla sin ersättning i kraft.

Det är belysande för den åskådning, från vilken propositionen i nyss nämnda hänseende utgår, att i departementschefens uttalande å s. 83 säges att ägarens intresse att erhålla ett realvärde i form av kraft icke kan »anses vara under alla förhållanden så väsentligt att det skall tillgodoses på *expropriantens bekostnad*» (orden kursiverade i detta sammanhang). Om en ägare av ett strömfall får ersättning för detta t. ex. av ett privat bolag, som exproprierar fallet genom att han — naturligen upp till högst strömfallets värde — får rätt till elektrisk kraft, så erhåller han väl icke något på expropriantens bekostnad. Exproprianten har ju före expropriationen ingen som helst rätt till fallet.

På grund av vad nu anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 245 med förslag till ändring i 1, 9, 10 och 11 kapiteln vattenlagen m. m.

i den mån propositionen avser utsträckning av Konungens rätt att strömfall må tagas i anspråk mot ersättning, som skils i 9 kap. samma lag.

Stockholm den 24 maj 1948.

Elon Andersson.

Å. Holmbäck.

John Bergvall.

E. A. Lindblom.